özellikle mavi ve yeşil renklerde Türk ve Tunus çinileriyle süslenmiştir. Kabirlerin bulunduğu köşe ayrıca ince işlemeli bir parmaklıkla kuşatılmıştır.

Bir kenarı 15 m. kadar olan kare şeklindeki harimi örten kubbenin profili de Sinan Paşa Camii'ni andırmaktadır. Fakat burada aynı genişlikte olmasına rağmen taş yerine tuğla kullanılmıştır. Kubbe kasnağındaki pencereler ise üstünde bir yuvarlak pencere bulunan çift kemerli açıklıklar şeklindedir. Bunların etrafıyla köşelerde Osmanlı tarzında küçük ağırlık kuleleri yer almaktadır. İç kısım bir ana kubbe ve Sinan Paşa Camii'nde de görülen üç bölümlü geniş köşe kemerlerine sahiptir.

Ana kubbenin örttüğü ibadet mekânının, istalaktitli tepeliklerle yükseltilmiş girişler vasıtasıyla üç revaklı galeriden gelen üç girişi vardır. Harimi üç taraftan kuşatan revaklardan kıblenin sağ ve solundakiler dörder, diğeri ise beş kubbelidir.

Bu devir için istisnaî bir durum gösteren, mermere sedef kakma olarak yapılmış süslemesiyle dikkati çeken mihrapla kündekârî tekniğinde fildişi ve sedef işlemeli olarak yapılmış olan ahşap minber erken Memlüklü tarzındadır. Kubbenin altındaki kartuşlara reyhânî hattıyla oyulan altın yaldızlı ve boyalı yazılar Memlüklü'den çok Osmanlı özellikleri göstermektedir. Mihraba bakan duvardan dirsekler üzerinde dışarı taşan ahşap balkon dikkat çeken ayrı bir mimari unsurdur.

Yapının güneybatı köşesinde bulunan minare, dört kısımdan meydana gelen Sultan Gavri minaresine benzer özellikler göstermekle beraber beş bölümlüdür. Genel mimari özellikleriyle Osmanlı sanatı hususiyetleri gösteren caminin bu dörtköşe minaresi, sahip olduğu diğer farklılıklar sebebiyle bu çizgiden çok ayrıldığı gibi Kahire'deki diğer minareler içinde de oldukça değişik bir üslûptadır.

Caminin güney tarafında bulunan ve bu binadan bir duvarla ayrılan avlu etrafında iki katlı olarak yapılmış odalardan müteşekkil kısım Türk dervişlerinin kalması için vakfedilmiş bir tekkedir. Dükkânlar dışındaki diğer kısımları ve 1980'li yıllara kadar Türk talebeleri tarafından kullanılmakta olan tekke ve diğer bölümler halen pek harap bir durumda olup usulüne uygun bir restorasyonla kurtarılmayı beklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Ḫıṭaṭü't-Tevfîḳıyye*, Kahire 1986, V, 237-240, 243-246; L. Hautecoeur — G. Wiet, *Les Mosquées du Caire*, Paris

ABDULLAH b. ZEKVÂN

عبد الله بن ذكوان

bk. EBÜ'z-ZİNÂD

Hadis hâfızı ve fakih tâbiî.

EBÜ'z-ZİNÂD

(أبو الزناد)

Ebû Abdirrahmân Ebü'z-Zinâd Abdullāh b. Zekvân el-Kureşî (ö. 130/748)

Hadis hâfızı ve fakih tâbiî.

65 (684-85) yılı civarında doğdu. Ebü'z-Zinâd onun hoşlanmadığı lakabıdır. Babası Zekvân, Hz. Osman'ın hanımı Remle'nin veya kızı Âişe'nin yahut Hz. Osman'ın ailesinden birinin âzatlı kölesiydi. Hz. Ömer'in katili Ebû Lü'lü'ün kardeşi olduğu da söylenmektedir. Ashaptan Enes b. Mâlik ile Hz. Peygamber'i gördüğü söylenen Ebû Ümâme b. Sehl'den, tâbiînden ise Şa'bî, Hz. Osman'ın oğlu Ebân, Saîd b. Müseyyeb, Hârice b. Zeyd ve pek çok hadisini rivayet ettiği Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec gibi âlimlerden rivayette bulundu. Kendisinden de oğulları Abdurrahman ile Ebü'l-Kāsım, yaşça daha büyük olan İbn Ebû Müleyke ile Sâlih b. Keysân, ayrıca Mûsâ b. Ukbe, Hişâm b. Urve, Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve Süfyân b. Uyeyne gibi muhaddisler hadis rivayet ettiler. Ali b. Medînî onu, büyük tâbiîlerden hemen sonra gelen Medine'nin dört büyük âliminden biri saymaktadır. Süfyân es-Sevrî kendisinden **emîrü'l-mü'minîn fi'l-hadîs*** diye söz etmektedir. Ahmed b. Hanbel ile Yahyâ b. Maîn Ebü'z-Zinâd'ın güvenilir olduğunu belirtmekte, bir başka ifadesinde Ahmed b. Hanbel, "Râvileri **sika*** ise rivayetleri kullanılabilir" demektedir. Buhârî'nin açıkladığına göre Ebû Hüreyre'nin en güvenilir senedi Ebü'z-Zinâd - A'rec - Ebû Hüreyre zinciridir.

Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Ebü'z-Zinâd, hadis ve fıkıh sahalarında olduğu gibi hesap ve şiir konularında da bilgisine başvurulan bir âlimdi. Etrafındaki yüzlerce talebe ile Mescid-i Nebevî'ye girerken onu gören muhaddis Abdürabbih b. Saîd bu haliyle bir sultana benzediğini, öğrencilerinin kendisine fıkıh, hadis, hesap ve çözemedikleri dinî meseleleri sorduklarını söylemektedir. Leys b. Sa'd'ın belirttiğine göre hepsi de tâbiînden olan 300 kişiye Mescid-i Nebevî'de fıkıh, şiir ve benzeri ilimleri okuturdu; fakat daha sonra öğrencileri Rebîatürre'y'in ders halkasına katılınca yalnız kaldı. Belki de bu yüzden Rebîa ile arası açıldı. Medine'ye geldiği zaman her iki âlimle de görüşen Ebû Hanîfe, fıkıh bilgisi itibariyle Ebü'z-Zinâd'ın Rebîatürre'yden ileri seviyede bulunduğunu söylemiş, daha umumi bir ifade kullanan Ahmed b. Hanbel ise onun Rebîa'dan âlim olduğunu belirtmiştir. Hişâm b. Abdülmelik zamanında Medine'nin malî işler divanında görev alan Ebü'z-Zinâd'ı Ömer b. Abdülazîz de Kûfe'nin beytülmâlini yönetmekle görevlendirmiştir. Emevîler'in hizmetinde bulunması sebebiyle Mâlik b. Enes'in ondan, "Şu adamların kâtibiydi" diye küçümser bir ifadeyle söz ettiği ileri sürülmekteyse de *el-Muvaṭṭa'*da elli dört rivayetine yer vermesi bu iddianın doğru olmadığı kanaatini uyandırmaktadır.

Ebü'z-Zinâd 17 Ramazan 130'da (20 Mayıs 748) Medine'de vefat etti. 131'de (749) öldüğü de söylenmektedir.

Ebü'z-Zinâd'ın fıkha dair bir kitap yazdığı zikredilmekte, fakat eserin mahiyeti bilinmemektedir. Oğlu Abdurrahman da Hişâm b. Urve'nin en güvenilir talebesi olup fıkıh ve hadis sahalarında tanınmış bir âlimdi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt: el-mütemmim*, s. 318-320; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr*, V, 83; a.mlf., *et-Târîḫu'ṣ-ṣaġīr*, II, 27; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl*, V, 49-50; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, I, 134-135; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, V, 445-451; VIII, 168-170; a.mlf., *Târîḫu'l-İslâm: sene 121-140*, s. 461-462; a.mlf., *Mîzânü'l-iʿtidâl*, II, 418-420; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 203-205; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerât*, I, 182; Bedrân, *Tehẕîbü Târîḫi Dımaşḳ*, VII, 385-386; Sezgin, *GAS*, I, 405.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

EBÜ'z-ZÜBEYR

(أبو الزبير)

Ebü'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrüs el-Esedî (ö. 126/743-44)

Hadis hâfızı, tâbiî.

80'li yıllarda doğduğu tahmin edilmektedir. Ashaptan Hakîm b. Hizâm'ın âzatlısıdır. Efendisinin kabilesine nisbetle Esedî ve Kureşî nisbeleriyle, uzun süre